

การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชน
ตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุรินทร์ จังหวัดขอนแก่น^{*}
Integrating Buddhist Ethics for Waste Management
in Thung Pong Subdistrict Community, Ubonrattana
District, Khon Kaen Province

พระมนชัย ถาวโร (ยางแวง), พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย พังหมื่นไวย) และจรัส ลีกา
Phra Monchai Thāvaro (Yangwaeng),
Phrakhru Bhavanabodhikun (Somchai Phangmuenwai) and Jaras Leeka
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: monchai8847@outlook.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุรินทร์ จังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะในชุมชน และ 3) บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์กับแนวทางการจัดการขยะของชุมชนตำบลทุ่งโป่ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการจัดการขยะของชุมชนประกอบด้วยปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น การขาดการคัดแยกขยะ ระบบจัดการขยะของท้องถิ่นที่ไม่เพียงพอ การขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม และการขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ส่วนแนวทางการจัดการของชุมชนประกอบด้วย การลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้ความรู้เพื่อสร้าง

^{*}ได้รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2569; แก้ไขบทความ: 29 กันยายน 2569; ตอรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569

จิตสำนึก

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 โดยอริยมรรคมีองค์ 8 ใช้กำกับความเข้าใจและพฤติกรรม สังคหวัตถุ 4 สนับสนุนความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 ส่งเสริมแรงจูงใจและความเพียรในการปฏิบัติ และปธาน 4 ใช้กำกับการละ ป้องกัน และพัฒนาพฤติกรรม

3. การบูรณาการมิใช่การนำหลักธรรมทั้งสี่ชุดมาใช้ในลักษณะเดียวกันทุกกิจกรรม แต่เป็นการเชื่อมหลักธรรมที่มีหน้าที่สัมพันธ์กันเข้ากับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การนำกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัด และการให้ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ทำให้เกิดกรอบการจัดการที่เชื่อมโยงความเข้าใจทางจริยธรรม แรงจูงใจ การมีส่วนร่วม และการกำกับพฤติกรรมเข้ากับการปฏิบัติด้านการจัดการขยะของชุมชน

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์; การจัดการขยะ; การบูรณาการ

Abstract

This research aimed to: (1) examine waste management problems in Thung Pong Subdistrict Community, Ubonrattana District, Khon Kaen Province; (2) investigate Buddhist ethical principles related to community waste management; and (3) integrate Buddhist ethical principles with waste management practices in the community. A qualitative research design was employed. Data were obtained from primary and secondary documents, related studies, and 30 key informants consisting of monks and laypersons. Data were collected through focus group discussions and in-depth interviews. The data were categorized, compared, analyzed, and synthesized according to the research objectives using descriptive and inductive analysis.

The findings were as follows:

1. The major waste management problems involved increasing waste volume, inadequate waste segregation, limitations of the local waste management system, insufficient public awareness and participation, and a lack of cooperation among relevant sectors. Community waste management comprised five areas: waste reduction, waste separation, reuse and recycling, effective collection and disposal, and education for public awareness.

2. The Buddhist ethical principles related to waste management consisted of the Noble Eightfold Path, the Four Bases of Social Solidarity (Saṅghavattthu), the Four Bases of Success (Iddhipāda), and the Four Right Efforts (Padhāna). The Noble Eightfold Path guided understanding and conduct; Saṅghavattthu supported social relations and participation; Iddhipāda strengthened motivation and perseverance; and Padhāna provided a framework for preventing, abandoning, and cultivating behaviors.

3. The integration did not involve applying all four sets of Buddhist principles uniformly to every waste management activity. Instead, principles with relevant functions were connected with five areas of community waste management: waste reduction, waste separation, reuse and recycling, collection and disposal, and education for awareness. This integration linked ethical understanding, motivation, participation, and behavioral regulation with practical community waste management.

Keywords: Buddhist Ethics; Waste Management; Integration

1. บทนำ

การจัดการขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องทั้งกับสภาพแวดล้อม ระบบการจัดการของท้องถิ่น และพฤติกรรมของประชาชน ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของประชากรและรูปแบบการบริโภคส่งผลให้ระบบจัดเก็บและกำจัดต้องรองรับภาระมากขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นครอบคลุมด้านสุขภาพ การปนเปื้อนของสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ (สมประสงค์ กลิ่นจันทร์ และจักรวาล สุขไมตรี, 2568, หน้า 1181-1195) ปัญหาการจัดการขยะจึงต้องพิจารณาทั้งระบบการจัดการและพฤติกรรมของผู้ก่อให้เกิดขยะ ไม่อาจจำกัดเฉพาะขั้นตอนการจัดเก็บและกำจัดปลายทาง

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับปัญหาการจัดการขยะประกอบด้วยปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น การไม่คัดแยกขยะ ตั้งแต่ต้นทาง ข้อจำกัดของระบบจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการขาดจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของประชาชน ศุภกิจ ศรีสำราญ และคณะ (2565, หน้า 46-59) อธิบายถึงพฤติกรรม และปัจจัยเชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของประชาชนในชุมชน แสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหา ต้องดำเนินทั้งด้านระบบและด้านพฤติกรรม ตั้งแต่การลดการเกิดขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัด ไปจนถึงการสร้างความรู้และความรับผิดชอบของประชาชน แนวทาง ดังกล่าวสัมพันธ์กับทิศทางการจัดการทรัพยากรที่ให้ความสำคัญกับการลดของเสีย การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดการขยะในระดับชุมชนจึงมิได้ขึ้นอยู่กับกลไกของ หน่วยงานท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียว แต่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการปฏิบัติของประชาชนตั้งแต่การบริโภค

การคัดแยก ไปจนถึงการนำวัสดุกลับมาใช้ประโยชน์

ในมิติด้านพฤติกรรม พุทธจริยศาสตร์เป็นกรอบสำหรับพิจารณาความคิด การตัดสินใจ ความรับผิดชอบ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับชุมชน งานของพระมหาปรัชญ์ อรรถพร และคณะ (2567, หน้า 341-354) กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ขณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะเชิงพุทธแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ของการเชื่อมหลักธรรมกับการจัดการขยะ อย่างไรก็ตาม การนำหลักธรรมมาใช้กับบริบทของชุมชนตำบลทุ่งโป่งจำเป็นต้องพิจารณาจากสภาพปัญหา วิธีจัดการขยะ และข้อมูลที่ได้จากพื้นที่ มีใช้กำหนดหลักธรรมและผลของการบูรณาการไว้ล่วงหน้า จึงพิจารณาหลักพุทธจริยศาสตร์จากข้อมูลเอกสารร่วมกับข้อมูลภาคสนาม แล้ววิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ของหลักธรรมกับประเด็นการจัดการขยะที่ปรากฏในชุมชน ผลการวิเคราะห์พบหลักธรรมที่สัมพันธ์กับประเด็นดังกล่าว ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 การใช้หลักธรรมทั้งสี่ชุดไม่ได้หมายถึงการนำทุกหลักมาใช้พร้อมกันในทุกกิจกรรม แต่พิจารณาหน้าที่ของหลักธรรมแต่ละด้านให้สัมพันธ์กับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะ การบูรณาการในงานวิจัยนี้จึงหมายถึงการเชื่อมโยงองค์ประกอบของหลักพุทธจริยศาสตร์ที่มีหน้าที่สอดคล้องกันเข้ากับกระบวนการจัดการขยะของชุมชน เพื่อให้มิติด้านความเข้าใจ จิตสำนึก แรงจูงใจ ความร่วมมือ และการกำกับพฤติกรรมทำงานสัมพันธ์กับการปฏิบัติด้านการจัดการขยะ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุธันท์ จังหวัดขอนแก่น โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาและวิธีการจัดการขยะของชุมชน ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับข้อมูลดังกล่าว และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับการจัดการขยะ เพื่อให้ข้อค้นพบทั้งสามส่วนมีลำดับและตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในทิศทางเดียวกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุธันท์ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุธันท์ จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุธันท์ จังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารร่วมกับข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุธันท์ จังหวัดขอนแก่น การดำเนินการ

วิจัยแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธจริยศาสตร์ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ เพื่อนำมาใช้กำหนดประเด็นการศึกษาและประกอบสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล โดยยังไม่กำหนดผลการบูรณาการไว้ล่วงหน้า

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่อาศัยอยู่ในตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุหลordia จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 รูป/คน ตามขอบเขตกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยเครื่องมือที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบแล้ว เพื่อบรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา วิธีการจัดการขยะ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม จิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การจัดระบบและวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากเอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา แยกแยะประเด็น เปรียบเทียบลักษณะที่เหมือนและแตกต่าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์การบูรณาการ นำผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและวิธีการจัดการขยะมาพิจารณาพร้อมกับหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์หน้าที่ของหลักธรรมแต่ละด้านว่ามีความสัมพันธ์กับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะอย่างไร แล้วสังเคราะห์เป็นแนวทางการบูรณาการ โดยไม่ถือว่าหลักธรรมทุกชุดต้องนำมาใช้พร้อมกันในทุกกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ เรียบเรียงข้อค้นพบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อ ได้แก่ สภาพปัญหาและการจัดการขยะ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ และการบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์กับกระบวนการจัดการขยะของชุมชน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุหลordia จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุหลordia จังหวัดขอนแก่น พบว่าสภาพปัญหาการจัดการขยะของชุมชนมี 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของประชากรและพฤติกรรมบริโภคแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง ทำให้มีการใช้ทรัพยากรและเกิดขยะเพิ่มขึ้น 2) การขาดการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ทำให้การจัดการขยะมีข้อจำกัดและมีต้นทุนในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น 3) ระบบจัดการขยะของท้องถิ่นยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้การจัดการขยะไม่ครอบคลุม 4) ประชาชนบางส่วนยังขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการจัดการ

ขยะ และ 5) การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องยังขาดการประสานความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ประเด็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าปัญหาขยะในชุมชนสัมพันธ์ทั้งกับพฤติกรรมของประชาชนและระบบการจัดการของท้องถิ่น การจัดการขยะของชุมชนที่พบจากการศึกษาแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะ โดยลดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและปรับพฤติกรรมบริโภค 2) การคัดแยกขยะเพื่อจำแนกขยะและจัดการให้เหมาะสม 3) การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรและเพิ่มคุณค่าของวัสดุที่ยังสามารถใช้ประโยชน์ได้ 4) การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม และ 5) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจและความรับผิดชอบต่อการจัดการขยะของตนเองและชุมชน

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุตรรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ 4 หลัก ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 โดยแต่ละหลักมีบทบาทแตกต่างกันในการกำกับความคิดและพฤติกรรมของบุคคลและชุมชน 1) อริยมรรคมีองค์ 8 มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความเข้าใจและการปฏิบัติของบุคคล ทำให้การจัดการขยะเริ่มจากการเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของตนกับผลกระทบที่เกิดขึ้น และนำความเข้าใจนั้นไปกำกับการปฏิบัติที่เหมาะสม 2) สังคหวัตถุ 4 มีความสัมพันธ์กับการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้การจัดการขยะไม่จำกัดอยู่ที่ความรับผิดชอบของบุคคล แต่เชื่อมโยงกับการช่วยเหลือ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน 3) อิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ ช่วยสนับสนุนให้ประชาชนมีความตั้งใจ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาปรับปรุงการจัดการขยะให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน 4) ปธาน 4 มีความสัมพันธ์กับการกำกับและพัฒนาพฤติกรรม โดยมุ่งป้องกันพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา ลดหรือละพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริมพฤติกรรมที่เอื้อต่อการจัดการขยะ และรักษาพฤติกรรมที่เหมาะสมให้ดำเนินต่อเนื่อง หลักธรรมทั้ง 4 ชุดจึงมีหน้าที่ต่างกัน แต่สัมพันธ์กันในการพัฒนาความเข้าใจ การสร้างความร่วมมือ การเสริมแรงจูงใจ และการกำกับพฤติกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในระดับบุคคลและชุมชน

3. การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุตรรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการขยะ มีใช้การนำอริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 มาใช้ร่วมกันโดยไม่มีการจำแนกหน้าที่ แต่เป็นการเชื่อมหลักธรรมที่มีหน้าที่สัมพันธ์กันเข้ากับกิจกรรมการจัดการขยะแต่ละด้าน โดยพิจารณาจากลักษณะของปัญหาและพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา การบูรณาการจึงเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรม พฤติกรรม กระบวนการจัดการขยะ เพื่อให้การพัฒนาความคิดและจิตสำนึกสัมพันธ์กับการปฏิบัติจริงของบุคคลและชุมชน

การบูรณาการดังกล่าวปรากฏในกระบวนการจัดการขยะ 5 ด้าน ดังนี้ 1) การลดปริมาณขยะ เป็นการจัดการตั้งแต่ต้นทาง โดยเชื่อมการพัฒนาความเข้าใจและการกำกับพฤติกรรมเข้ากับการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม มุ่งให้บุคคลพิจารณาความจำเป็นก่อนการบริโภค ลดการใช้สิ่งของที่ก่อให้เกิดขยะ และปรับพฤติกรรมที่ทำให้เกิดขยะเกินความจำเป็น 2) การคัดแยกขยะ เป็นการเชื่อมความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเภทและคุณค่าของขยะเข้ากับความรับผิดชอบในการปฏิบัติ การคัดแยกต้องอาศัยทั้งการปฏิบัติของแต่ละบุคคลและความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ขยะสามารถเข้าสู่กระบวนการจัดการที่เหมาะสม 3) การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ เป็นการเชื่อมความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรกับความตั้งใจและความเพียรในการนำวัสดุที่ยังใช้ประโยชน์ได้กลับมาใช้ซ้ำหรือเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล ลดการทิ้งวัสดุที่ยังมีคุณค่าและลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัด 4) การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเชื่อมความรับผิดชอบของบุคคลกับการดำเนินงานร่วมกันของชุมชน การจัดเก็บและกำจัดขยะจึงต้องอาศัยการปฏิบัติที่ถูกต้อง การประสานความร่วมมือ และการกำกับพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม และ 5) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก เป็นการเชื่อมความรู้กับการพัฒนาพฤติกรรม โดยใช้อริยมรรคมีองค์ 8 ในด้านสัมมาทิฐิเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และสัมมาวาจาในการสื่อสาร ใช้สังคหวัตถุ 4 โดยเฉพาะปิยวาจาเพื่อสนับสนุนการสื่อสารในชุมชน ใช้อิทธิบาท 4 เพื่อเสริมแรงจิตใจในการเรียนรู้ และใช้ปธาน 4 เพื่อกำกับการปรับและพัฒนาพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ประเด็นนี้ปรากฏชัดในผลการวิจัยเดิม จึงสามารถลงรายละเอียดได้โดยไม่ต้องสร้างข้อมูลเพิ่มเติม

เมื่อพิจารณาร่วมกัน การบูรณาการในงานวิจัยนี้จึงมีลักษณะเป็นการนำ หน้าที่ของหลักธรรมแต่ละชุดมาเชื่อมกับขั้นตอนและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ อริยมรรคมีองค์ 8 ทำหน้าที่ด้านความเข้าใจและการกำกับการปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 สนับสนุนความสัมพันธ์และความร่วมมือ อิทธิบาท 4 สนับสนุนแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ ส่วนปธาน 4 ทำหน้าที่กำกับการป้องกัน ลด และพัฒนาพฤติกรรม เมื่อนำหน้าที่เหล่านี้มาสัมพันธ์กับการลดขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัด และการสร้างความรู้และจิตสำนึก จึงเกิดเป็นแนวทางการจัดการขยะที่ครอบคลุมทั้งระดับบุคคลและระดับชุมชน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุหลordia จังหวัดขอนแก่น สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุหลordia จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาการจัดการขยะของชุมชนมีทั้งปัจจัยด้านพฤติกรรมของประชาชนและข้อจำกัดด้านระบบการจัดการ ได้แก่ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น การไม่คัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ข้อจำกัดของระบบจัดการขยะของท้องถิ่น

การขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม ตลอดจนการขาดความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปัญหาขยะของชุมชนไม่ได้เกิดจากปริมาณขยะเพียงประการเดียว แต่เกี่ยวข้องกับความสามารถของระบบในการรองรับขยะและพฤติกรรมของประชาชนในฐานะผู้ก่อให้เกิดขยะด้วย การจัดการที่มุ่งเฉพาะการเก็บและกำจัดจึงไม่ครอบคลุมสาเหตุของปัญหาทั้งหมด ด้านพฤติกรรมสัมพันธ์กับข้อเสนอของศุภกิจ ศรีสำราญ และคณะ (2565, หน้า 46-59) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยเชิงสาเหตุในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจัดการขยะ ขณะที่ภัทร แก้วนาค และสัมพันธ์ สุกใส (2563, หน้า 89-104) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชนเชิงบูรณาการ และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาในระดับชุมชน จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กันระหว่างพฤติกรรมของประชาชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบแนวทางการจัดการขยะ 5 ด้าน ได้แก่ การลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก การจัดการตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง โดยให้ความสำคัญกับการลดการเกิดขยะก่อนเข้าสู่กระบวนการกำจัด มีทิศทางเดียวกับการศึกษาของนันท์นฤศมย์ จ้างาม และพรทิพย์ พุทธิโส (2564, หน้า 75-89) ที่ศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน และงานของพระมหาปรีชญ์ อุตถาพร และคณะ (2567, หน้า 341-354) ที่ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง ระบบจัดการกับพฤติกรรมของคน กล่าวคือ แม้ชุมชนจะมีระบบจัดเก็บและกำจัด แต่หากขาดการลดและคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ภาระจะถูกส่งต่อไปยังระบบปลายทาง ในทางกลับกัน การปรับพฤติกรรมของประชาชนเพียงด้านเดียวก็มีข้อจำกัดหากไม่มีระบบรองรับการคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และการกำจัดที่เหมาะสม การจัดการขยะของชุมชนจึงต้องดำเนินการทั้งสองด้านควบคู่กัน

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุณฑลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ 4 หลัก ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามหน้าที่พบว่า หลักธรรมแต่ละชุดมิได้ทำหน้าที่ซ้ำกันทั้งหมด อริยมรรคมีองค์ 8 เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้าใจและกำกับปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจและความเพียร ส่วนปธาน 4 เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ละ และพัฒนาพฤติกรรม การจำแนกหน้าที่เช่นนี้ทำให้การนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ในการจัดการขยะมีฐานในการอธิบายมากกว่าการนำรายชื่อหลักธรรมหลายชุดมารวมกัน สอดคล้องกับงานของแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อรุณ ไกรจักร์ และกรรณิการ์ ชาวเงิน (2566, หน้า 40-50) ซึ่งเสนอแนวทางการจัดการขยะในชุมชนตามหลักไตรสิกขา โดยใช้หลักธรรมเป็นฐานในการพัฒนาพฤติกรรมและการเรียนรู้ของชุมชน แม้งานดังกล่าวใช้ไตรสิกขา การวิจัยครั้งนี้พบหลักธรรม 4 ชุด แต่มีประเด็นร่วมกันตรงที่การจัดการขยะสามารถพิจารณาในมิติของการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ ไม่จำกัดเฉพาะ

เทคนิคการจัดการวัสดุเหลือทิ้ง ส่วนของอิทธิบาท 4 ผลการวิจัยมีความสัมพันธ์กับงานของเกศี จันทรา ประภาวัฒน์, สุรพล สุษะพรหม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง (2566, หน้า 59-73) การจัดการขยะที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เช่น การคัดแยก การลดการใช้วัสดุ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ ต้องอาศัยมากกว่าความรู้เกี่ยวกับวิธีจัดการ แต่ยังเกี่ยวข้องกับความตั้งใจ ความเอาใจใส่ และการพิจารณาปรับปรุงการปฏิบัติด้วย เมื่อพิจารณาร่วมกัน หลักธรรมทั้ง 4 ชุดจึงไม่ได้ถูกนำมาใช้เพราะเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป แต่ผลการวิเคราะห์ของการวิจัยทำให้เห็นหน้าที่ที่แตกต่างกันของแต่ละหลักต่อการจัดการขยะ

3. การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุธัน จังหวัดขอนแก่น พบว่า การนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ในการจัดการขยะมิใช่การนำอริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 มารวมกันในทุกกิจกรรม แต่เป็นการพิจารณาหน้าที่ของหลักธรรมแต่ละชุดแล้วเชื่อมเข้ากับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะที่ต้องการพัฒนาระหว่างหลักธรรม พฤติกรรม และกระบวนการจัดการขยะ ความสัมพันธ์ดังกล่าวปรากฏในกระบวนการจัดการขยะทั้ง 5 ด้าน การลดปริมาณขยะต้องอาศัยความเข้าใจและการกำกับพฤติกรรมการบริโภค การคัดแยกขยะต้องอาศัยความรู้ควบคู่กับความรับผิดชอบและความร่วมมือ การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ต้องอาศัยแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ การจัดเก็บและกำจัดต้องอาศัยความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบุคคลกับชุมชน ส่วนการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเป็นพื้นที่ที่หลักธรรมหลายด้านทำงานสัมพันธ์กัน โดยต้นฉบับพบการใช้อริยมรรคมีองค์ 8 ในด้านสมาธิภาวนาและสมาธิวิภาวจา สังคหวัตถุ 4 โดยเฉพาะปิยวาจา อิทธิบาท 4 ในการเสริมแรงจูงใจ และปธาน 4 ในการพัฒนาพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะการบูรณาการดังกล่าวสามารถอธิบายร่วมกับงานของพระเมธีวชิรคุณ และคณะ (2566) เรื่อง ขยะแลกบุญ: การจัดการขยะในชุมชนเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นงานที่นำมิติทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่การจัดการขยะระดับชุมชน และงานของแม่ชีกฤษณา รักษาโนม และคณะ (2566, หน้า 40-50) ที่ใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานของการจัดการขยะในชุมชน งานทั้งสองเรื่องแสดงให้เห็นพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างหลักพุทธธรรมกับการปฏิบัติด้านการจัดการขยะ แม้หลักธรรมและบริบทของแต่ละการศึกษาจะแตกต่างกัน การบูรณาการที่ได้จากการวิจัยจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการหลายระดับ ระดับบุคคล มุ่งพัฒนาความเข้าใจ การตัดสินใจ และการกำกับพฤติกรรม ระดับความสัมพันธ์มุ่งสร้างการสื่อสารและความร่วมมือ ส่วนระดับการปฏิบัติมุ่งสร้างแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการลด คัดแยก ใช้ประโยชน์ และจัดการขยะ เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกัน การจัดการขยะจึงไม่ได้แยกการพัฒนาคนออกจากระบบจัดการของชุมชน แต่ทำให้พฤติกรรมของบุคคล การมีส่วนร่วม และกิจกรรมจัดการขยะทำงานในทิศทางเดียวกัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ชุมชนควรส่งเสริมให้ประชาชนลดการเกิดขยะตั้งแต่ต้นทางและคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง โดยนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ประกอบการสร้างความเข้าใจและการปรับพฤติกรรม เน้นการพิจารณาความจำเป็นในการบริโภค การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และความรับผิดชอบต่อขยะที่เกิดจากการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล

1.2 ชุมชนควรส่งเสริมการนำวัสดุที่ยังสามารถใช้ประโยชน์ได้กลับมาใช้ซ้ำหรือเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล โดยสร้างแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์และช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัด

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนควรร่วมกันพัฒนาการจัดเก็บและกำจัดขยะให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือระหว่างประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าข้อจำกัดของระบบท้องถิ่นและการขาดความร่วมมือเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการจัดการขยะ

1.4 ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการลด คัดแยก ใช้ประโยชน์ และจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมความรู้ด้านการจัดการขยะกับการพัฒนาความรับผิดชอบต่อบุคคล การสื่อสารที่เหมาะสม การมีส่วนร่วม และการกำกับพฤติกรรม เพื่อให้ประชาชนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.5 การนำอริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 ไปใช้ควรพิจารณาตามหน้าที่ของหลักธรรมและลักษณะของกิจกรรม ไม่ควรนำหลักธรรมทุกชุดมาใช้ในลักษณะเดียวกันทั้งหมด โดยอริยมรรคมีองค์ 8 ใช้สนับสนุนความเข้าใจและการกำกับปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 ใช้สนับสนุนความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 ใช้เสริมแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ และปธาน 4 ใช้กำกับการป้องกัน ลด และพัฒนาพฤติกรรม

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจัดการขยะของประชาชนในชุมชนชนบท โดยใช้กรอบพุทธจริยศาสตร์ เพื่ออธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนและความต่อเนื่องของพฤติกรรมจัดการขยะ

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการขยะของชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อพิจารณาลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของการประยุกต์หลักพุทธจริยศาสตร์ในแต่ละพื้นที่

2.3 ควรศึกษาการพัฒนาโมเดลการจัดการขยะชุมชนอย่างยั่งยืนโดยบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในมิติพหุองค์ประกอบ และศึกษากระบวนการนำโมเดลไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่องการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชน ตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุตรรัมย์ จังหวัดขอนแก่น เกิดจากการสังเคราะห์ผลการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการขยะ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับปัญหา และวิธีการจัดการขยะของชุมชน ผลการสังเคราะห์แสดงให้เห็นว่า การจัดการขยะในชุมชนไม่ควรพิจารณาเฉพาะกระบวนการทางกายภาพ ได้แก่ การลด คัดแยก นำกลับมาใช้ประโยชน์ จัดเก็บ และกำจัด แต่ต้องพิจารณาพฤติกรรมของบุคคล ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน แรงจูงใจในการปฏิบัติ และความต่อเนื่องของการปรับพฤติกรรมร่วมด้วย ในการเชื่อมหน้าที่ของหลักพุทธจริยศาสตร์แต่ละชุดเข้ากับพฤติกรรมและกระบวนการจัดการขยะที่สัมพันธ์กัน ไม่ใช่การนำหลักธรรมหลายชุดมารวมกันโดยใช้ทุกหลักในลักษณะเดียวกัน หลักธรรมทั้ง 4 ชุดจึงมีบทบาทเฉพาะและทำงานสัมพันธ์กัน ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นฐานด้านความเข้าใจและการกำกับการปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 เป็นฐานด้านความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 เป็นฐานด้านแรงจูงใจ ความเพียร และความต่อเนื่องในการปฏิบัติ และ ปธาน 4 เป็นฐานด้านการป้องกัน ลด ละ และพัฒนาพฤติกรรม เมื่อเชื่อมหลักพุทธจริยศาสตร์กับกระบวนการจัดการขยะ พบความสัมพันธ์กับการดำเนินงาน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะ 2) การคัดแยกขยะ 3) การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ 4) การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกทำให้การจัดการขยะมีทั้งมิติด้านบุคคลและมิติด้านชุมชน กล่าวคือ ระดับบุคคลมุ่งพัฒนาความเข้าใจ จิตสำนึก และการปรับพฤติกรรม ส่วนระดับชุมชนมุ่งสร้างการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ และการจัดการอย่างต่อเนื่องการบูรณาการจึงสามารถอธิบายเป็นความสัมพันธ์ 3 ระดับ ได้แก่ หลักธรรม พฤติกรรม และการจัดการขยะ หลักธรรมเป็นกรอบกำกับความเข้าใจ แรงจูงใจ ความสัมพันธ์ และการพัฒนาพฤติกรรม พฤติกรรมเป็นตัวเชื่อมจากหลักจริยธรรมไปสู่การปฏิบัติ ส่วนการจัดการขยะเป็นพื้นที่ที่แสดงผลของการปฏิบัติผ่านการลด คัดแยก ใช้ประโยชน์ จัดเก็บ กำจัด และสร้างจิตสำนึก กระบวนการทั้งสามระดับต้องสัมพันธ์กันจึงจะทำให้การบูรณาการมีความหมายในทางปฏิบัติ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- เกศี จันทราประภาวัฒน์, สุรพล สุษะพรหม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือ้ง. (2566). พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการขยะของเทศบาลนครลำปาง. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 6(1), 59-73.
- นภัทร์ แก้วนาค และสัมพันธ์ สุกใส. (2563). ระบบการมีส่วนร่วมการจัดการขยะในชุมชนเชิงบูรณาการเขตพื้นที่จังหวัดภาคกลาง. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(8), 89-104.
- นันทวุฒิ จำปางาม และพรทิพย์ พุทธโส. (2564). การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสต์เทิร์นเอเชีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 15(2), 75-89.
- พระมหาปรัชญ์ อรรถาพร, ภาณุวัฒน์ กิตติกรวรรณธ์ รัตนพิมลพลแสน, กฤตาภรณ์ ทะราศี และนุชธิดา โยลัย. (2567). แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น. *วารสารมจร.อุบลปริทรรศน์*, 9(1), 341-354.
- พระเมธีวชิรคุณ, พระครูพิศาลสรกิจ, พระมหาศิวกร ปญฺญาวชิโร, พระมหากิตติพงษ์ กิตติญาโณ และสมยศ ปัญญา. (2566). *ขยะแลกบุญ: การจัดการขยะในชุมชนเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดพะเยา*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อรชร ไกรจักร และกรรณิการ์ ขาวเงิน. (2566). แนวทางการจัดการขยะในชุมชนตามหลักไตรสิกขา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 19(2), 40-50.
- ศุภกิจ ศรีสำราญ, สาธินี ศิริวัฒน์, อภิรดี วังคะฮาด และจักรกฤษณ์ พลราชม. (2565). พฤติกรรมและปัจจัยเชิงสาเหตุในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชน. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ*, 15(2), 46-59.
- สมประสงค์ กลิ่นจันทร์ และจักรวาล สุขไมตรี. (2568). ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*, 3(2), 1181-1195.

